

Çocuk ve Çocukluğu Yeniden Düşünmek: Eleştirel Bir Toplumsal İnşa Olarak Çocuk ve Çocukluk

Dergimizin bir önceki sayısında odağımıza eğitimi almıştık. Bu sayıda ise, eğitimin merkezinde yer alan çocuk ve çocukluk konusunu derinlemesine ele almayı hedefliyoruz. Bu tercihin arkasında iki temel saik bulunmaktadır: İlki, “Çocuk nedir?” sorusunun hem felsefi hem de toplumsal düzeyde kolayca yanıtlanamayacak denli karmaşık bir nitelik taşıması; ikincisi ise, çocukluk meselelerinin toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik bağlamların kesişiminde, eleştirel bir perspektifle incelenme gerekliliğidir. 17. yüzyıldan itibaren yetişkinlik ve yaşlılık gibi biyolojik bir evre olarak kabul edilmeye başlanan çocukluk, günümüzde yalnızca doğal bir gelişim dönemi olarak değil; tarihsel, toplumsal ve ideolojik olarak inşa edilen çok katmanlı bir olgu olarak tartışılmaktadır. Modernitenin normatif çocukluk anlayışı, çocuğu henüz tamamlanmamış bir yetişkin, pasif ve korunması gereken bir özne olarak konumlandırmakta; onun adına karar verilen, gözetilen, denetlenen ve “normalleştirilen” bir nesne haline getirmektedir. Bu anlayış, çocuğun sistemle uyumlu hale getirilmesini amaçlarken, aynı zamanda onun toplumsal ve politik öznelğini gölgede bırakmaktadır.

Bu bağlamda, çocukların bireysel ve toplumsal varoluşlarının; barınma, beslenme, sağlık ve eğitime erişim gibi temel haklarının; sosyal ve siyasal öznelliklerinin, sınıf, toplumsal cinsiyet, etnisite ve kimlik gibi yapılarla ilişkisi içerisinde yeniden düşünülmesi gerekmektedir. Bu yaklaşım, sosyal bilimlerin alanında giderek daha fazla önem kazanan eleştirel çocukluk çalışmaları (critical childhood studies) disipliniyle de örtüşmektedir. Çocukluğu sabit, evrensel ve doğal bir evre olarak değil, değişen toplumsal koşullarda dönüşen ve yeniden kurulan bir yapı olarak ele alan bu perspektif, toplumsal ilişkiler içindeki güç dinamiklerini de merkeze alır.

Bu sayıda yer alan çalışmalar, çocukları çoğunlukla seslerinin duyulmadığı, haklarının ihlal edildiği, edilgen görüldüğü bir dünyada yalnızca mağduriyetin nesnesi olarak değil, aynı zamanda özneleşme potansiyeli taşıyan toplumsal aktörler olarak ele almaktadır. Bu yaklaşım, çocukları “çocuk cinayetlerinin kurbanı”, “uzun zorunlu eğitime mahkûm bireyler” ya da “ucuz emek potansiyeli” olarak görmek yerine; onların deneyimlerini ve toplumsal konumlarını, sınıf, toplumsal cinsiyet, etnisite, mekân, iktidar ve beden politikaları gibi eksenler etrafında analiz etmektedir.

Bu tartışmaların merkezinde ise, kapitalist sistemin çocuk ve çocukluk kavrayışı yer almaktadır. Kapitalist üretim ilişkileri ve neoliberal piyasa politikaları, çocukları edilgen birer tüketici özneye indirgerken; çocukluğu da piyasa koşulları içinde yeniden üretmekte, şekillendirmektedir. Bugün çocuk, reklamcılık, medya, dijital teknolojiler ve eğitim endüstrisi aracılığıyla metalaştırılmakta, pazarlanan ve yönlendirilen bir tüketim nesnesi haline getirilmektedir.

Neoliberal politikaların etkisi, sadece çocuğun tüketim nesnesi olarak kurgulanmasıyla sınırlı

değildir. Sosyal devletin zayıflatılması, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi ve bireysel sorumluluk söylemleriyle çocukluk, piyasa-temelli çözümler üzerinden yönetilen bir alan haline gelmektedir. Eğitim, sağlık, barınma ve güvenliğe erişim artık evrensel ve kamusal bir hak olmaktan çıkarılıp, ailelerin ekonomik kapasitesi ve bireysel performansına bağlı kılınmaktadır. Bu durum, çocukların temel haklarına erişimlerinde ciddi eşitsizlikler yaratmakta; neoliberal sistemin “ideal çocukluk” tanımını, yalnızca belirli sınıfsal ve kültürel kodlara sahip çocuklara mümkün kılmaktadır.

Kapitalist sistemin ürettiği çocuk ve çocukluk kurgusunu anlamak, çocukların hem toplumsal hem bireysel hem de politik düzeyde nasıl özneleştiklerini ve özgürleştiklerini, iktidar ve direniş karşıtlığında nasıl konumlandıklarını görmek açısından merkezi önemdedir. Bu nedenle, bu sayıda yer alan çalışmalar, çocukluğu yalnızca teorik bir çerçevede değil; aynı zamanda deneyimsel, yapısal ve tarihsel bağlamlarda da ele alarak derinlikli bir analiz sunmaktadır.

Bu tematik sayıda yer alan makaleler, sosyoloji, siyaset bilimi ve sosyal hizmetler gibi sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinden katkılar sunmakta; kapitalist sistemde çocuk ve çocukluk üzerine eleştirel, disiplinler arası ve çoğulcu bir bakış açısını gösterir. Ancak bu sayımızın kapitalist sistemde çocukluğun toplumsal, kültürel, hukuksal ve ideolojik inşasına eleştirel çalışanlarla sınırlı kaldığını; sosyalist ya da komünist sistemlerde çocuk ve çocukluk kavrayışına ilişkin uygulamaları ele alan çalışmaların olmadığını belirtmek isteriz.

Bu sayıda, birbirinden bağımsız makaleler, çocuk ve çocukluk üzerine eleştirel yaklaşımın özelliğinde birbirini tamamlar nitelikte. Neoliberal uygulamalar çerçevesinde değişen ve dönüşen çocuk ve çocukluk, modernitenin nesneleştirdiği çocukluğu, çocuk tanımını ve haklar temelinde ele alınan pasif konumunu ya da negatif tanımını, araştırılan nesne konumunda özne durumuna getirmeye yönelik yöntemsel yaklaşımları ve meslek profesyonellerinin çocuk özneye yönelik yaklaşımlarını içeren makaleler bu sayının içeriğini oluşturmaktadır.

Bu sayıda neler var? Oditoryum: Eleştirel Sosyal Bilimler Dergisi’nin bu sayısında önceki sayılarımızdan uyguladığımız Editörden yazımızın içeriğini ve makale sırasını biraz değiştirmek durumunda kaldık. Sosyoloji Mezunları Derneği Başkanı ve Oditoryum: Eleştirel Sosyal Bilimler Dergisi’nin sahibi Özgür Aktükün’ün çocuk, çocukluk, sosyal hizmetler ve koruma ve çocuk adalet sistemi üzerine çalışan bir uzman sosyolog olması sebebiyle Editörden yazımızın sonuna bir alt bölüm olarak “Neoliberal Kırılmalar Işığında Çocukluğun Dönüşümü ve Onarıcı Adaletin Potansiyeli” başlıklı yazısına yer vermek oldu. Aktükün, bu makalesinde Türkiye’de neoliberal politikalarla çocukluğun dönüşümünü anlatırken, piyasacı uygulamaların aileleri ve çocukları da dönüştürdüğünü, bir taraftan çocuk cinayetleri, cinayet faili çocuklar, diğer tarafta aile ya da devletçe korunamayan ve suçla. Sürüklenen çocuklar ve çocuğu cezalandırmanın ya da uzlaşmanın nesnesi olarak gören çocuk adalet sistemini tartışmakta.

Bir başka değişiklik de önceki sayılarda son metin olarak yayınlamayı tercih ettiğimiz duayen yazısını ilk metin olarak yayınlamaya karar vermemiz. Bu sayıda duayen köşesine Bob Franklin’in 1986’da yayınlanan *The Rights of Children* (Çocuk Hakları) kitabının Introduction (Giriş) bölümünü yayınlıyoruz. Franklin’in sözü edilen kitabı, 1993’te Ayrıntı Yayınlarından

Çocuk Hakları adıyla Alev Türker (Ok) çevirisiyle yayınlanmıştır. Kitabın Giriş bölümünü duayen köşesinde yayınlayarak tekrar dolaşıma açma kararımızın en önemli nedeni, Franklin’in daha erken bir dönemde bir taraftan “Çocuk nedir?” sorusunun yanıtlamanın güçlüğü, diğer taraftan neoliberal politikaların İngiltere’deki çocuk, çocuk hakları ve erişimine yönelik uygulamaların, tarihsel süreçleriyle ve felsefi temelleriyle birlikte sosyokültürel, siyasal ve hukuksal bağlamda tartışmaya açması ve olgusal örnekler içermesi. Aynı zamanda, Franklin’in makalesi, sonraki makalelerde tartışılan konulara da giriş için bir kapı sağlamakta.

Franklin’in makalesinden sonra Doç. Dr. Soner Akın’ın “Agamben’in Homo Sacer’i ve Çocuk Haklarının Biyopolitikası” başlıklı makalesi, Giorgio Agamben’in Homo Sacer kavramı ve Foucault’un biyopolitika kavramı ışığında, modern toplumlarda hukukun koruma sınırları ile dışlanmışlık arasında kalan varlıklar olarak çocukların durumunu, çocuk işçiliğinin kapitalist biyopolitika düzeni içindeki nesneleştirici rolü ve eğitim kurumlarının, çocuk bedenleri ile zihinleri üzerinde iktidarın ince ayar mekanizması olarak işlemesi tartışmaktadır. Bununla birlikte, çocukların hem korunmaya muhtaç bireyler olarak görülmeleri hem de hukuki ve siyasal bir istisna rejimi içinde varlıklarını sürdürdükleri gerçeğini mülteci çocukların vatandaşlık haklarından mahrum bırakılması üzerinden örneklerle tartışmaktadır. Bunun yanı sıra, Hannah Arendt’in “totalitarizm” ve Judie Butler’in “kırılgan bedenler ve istisna halleri” yaklaşımları tartışmanın farklı yönlerini de tartışmaya olanak sağlamaktadır.

Bir sonraki makalemiz Doç. Dr. Seran Demiral’ın “Çocukluk Çalışmalarında Yöntembilim: Çocuklarla Gerçekleştirilen Araştırmaların Sosyal Bilimlerde Yeri ve Güncel Yaklaşımlardaki Potansiyeli” başlıklı makalesinde, sosyal bilimlerde ya da bilimsel araştırmalarda araştırılan pasif nesne konumundaki çocuğun, kendisi ve yaşadığı dünya hakkında karar veren ve bilgi üreten özne konumuna gelmesi ve özgürleşmesi tartışılmaktadır. Çocuğun karar veren ve bilgi üreten özne durumunun hem yeni araştırmalar için hem de çocuğun özne olarak özgürleşmesi için taşıdığı potansiyel tartışmaya açılırken yöntembilimsel çözümler geliştirilmesini önermektedir.

Doç. Dr. Seran Demiral’ın yöntembilimsel bağlamda, çocuk özne üzerine yaptığı tartışma sanki Dr. Melike Şahinol’un “Bakımın Maddileşmesi: Çocuklar, 3D Baskılı Protezler ve Katılımcı Tasarım” başlıklı makalesinde anlatılır gibidir. Şahinol, bir taraftan etnografik katılımcı gözlem ve kronik hastalar ve çocuklar için geliştirdiği “dağıtılmış yöntem” uygulamasıyla, araştırmada nesne konumundaki çocuğu, yaşamsal önemdeki 3D Baskılı protez tasarımının içine alarak aktif özne durumuna taşır; böylece korunan ve adına karar verilen bakımın nesnesi çocuk, üreten, karar veren tasarlayan aktif özne konumuna yükseltilir.

Bu sayının son makalesi ise; sosyal hizmet uzmanı Gizem Çuhacı’nın “Çocuk ve Ergen Çalışmalarında Haklar, Riskler ve Bağımlılık: Meslek Elemanlarının Görüşleri” başlıklı makalesi. Bu makalede aile ya da devlet koruması altındaki “koruma” altında olan pasif çocuk durumunun nasıl sorunlu ve yeni sorunlar yaratma potansiyeli ile karşı karşıya kaldığını meslek profesyonelleri aracılığıyla tartışmaktadır. Çocuk bağımlılığında sorumluluğun aile ve öğretmen, pedagog, psikolog ve sosyal hizmet uzmanı gibi meslek profesyonellerinde olmadığı aynı zamanda toplumsal, kültürel ve siyasal boyutlarıyla ele alınması gerekliliğini tartışmaktadır.

Çocuk ve Çocukluk üzerine daha adil, katılımcı ve eleştirel bir düşünsel alan açmayı amaçlayan bu sayının, çocukluk çalışmalarına ve eleştirel sosyal bilim literatürüne katkı sunmasını diliyor; emeği geçen tüm yazarlara, hakemlere ve yayın kurulumuza teşekkür ediyoruz.

Dr. Öğr. Üyesi Zerrin ARSLAN
Sayı Editörü

Neoliberal Kırılmalar Işığında Çocukluğun Dönüşümü ve Onarıcı Adaletin Potansiyeli

Özgür AKTÜKÜN¹

Giriş

Diyarbakır Bağlar ilçesinde, ailesinin 21 Ağustos 2024'te kayıp ihbarında bulunduğu 8 yaşındaki Narin Güran'ın cesedi 8 Eylül 2024'te köyün yakınlarındaki bir dereye bulundu. 24 Ocak 2025'te Kadıköy'de 14 yaşındaki Mattia Ahmet Minguzzi akranları tarafından bir pazar yerinde öldürüldü. Bu iki cinayetlere yönelik oluşan tepki, bir yandan çocuk cinayetlerini ve haklarının savunusunu gündeme getirirken, diğer yandan suça sürüklenen çocuklara yönelik çocuk adalet sisteminin esnetilmesi ve kazanılmış hakların sorgulanmasının da önünü açtı.

Oysa bu olaylar, çocukluğu yalnızca yaşla ve “masumiyet”le tanımlayan yüzeysel bakışın, kimin gerçekten çocuk sayılacağına dair ideolojik bir seçiciliğe dönüştüğünü gösteriyor. Judith Butler'ın (2004) “...bazı hayatlar, daha baştan hiç yaşanmamış gibi değerlendirilir. Kayıpları yas tutulabilir değildir; çünkü kamusal olarak hiçbir zaman ‘hayat’ olarak tanınmamışlardır.” sözüyle özetlediği durum tam da budur: Bazı çocuklar ancak mağdur olduklarında merhameti hak ederken, suça karıştıklarında çocuklukları görmezden gelinir. Bu yaklaşım tüm çocukların haklarından eşit faydalandığı yanılsamasını yaratarak, sapma davranışını bireysel, en fazla aile ile sınırlayıp, onu ortaya çıkaran toplumsallığı kasıtlı biçimde gizleyerek kimin daha çok çocuk olmayı hak ettiğine dair bir yargıya ulaşmamızı dayatıyor.

O zaman en baştan şu soruyu sorarak başlamak gerekiyor: “Çocuk Nedir ve Kimdir?”

Çocukluk, sadece biyolojik bir evre değil; toplumsal, kültürel, tarihsel ve politik olarak inşa edilir ve toplumsal koşullara, egemen ideolojilere ve dönemin bilgi rejimlerine göre farklı biçimlerde tanımlanır. Modern hukuk ve eğitim sistemleri çocukluğu daha çok gözetim altında tutulan, düzenlenen ve normatifleştirilen bir dönem olarak kurumsallaştırır. Ancak Franklin'in (1993) belirttiği üzere, çocuklar tarih boyunca “yetişkin olmayan” olarak negatif bir tanımla konumlandırılmış, bu da hem politik hem ekonomik anlamda güçsüzleştirilmelerine neden olmuştur.

Çocuk Haklarının Gerilemesi ve Neoliberal Paradigma

Neoliberalizm, yalnızca ekonomik bir model değil, aynı zamanda bireyleri piyasa mantığına göre şekillendiren bir yönetimsellik biçimi olarak, çocuk haklarının gerilemesinde merkezi bir rol oynar. Çünkü neoliberal ideoloji, toplumsal eşitsizlikleri yapısal değil bireysel başarısızlık olarak tanımlar. Bu bakış açısıyla, çocukların yoksulluk, eğitimsizlik, istismar gibi durumlara maruz kalmaları toplumsal bir sorumluluk değil, ailelerin ya da çocukların bireysel yetersizliği gibi algılanır. Bu durum, çocukları sosyal politika gündeminin dışına iterken, onların karşılaştığı yapısal sorunları gizler ve görünmezleştirir. Ayrıca, devletin kamusal hizmetleri piyasaya devretmesiyle birlikte, çocuklara yönelik hizmetlerin niteliği de düzensizleşmiş, erişim eşitsizliği

artmıştır. Eğitimde özelleştirme, sağlığa erişimde katkı paylarının dayatılması, sosyal yardımların bireysel performansa bağlanması gibi uygulamalar, çocuk haklarını birer hak olmaktan çıkarıp imtiyaza dönüştürmüştür. Bu dönüşüm çocukların sadece yoksulluk, istismar ve ihmal gibi risklerle değil; aynı zamanda sosyal dışlanma, siyasal temsilsizlik ve toplumsal değersizlikle karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır.

Bu dönüşüm, Giorgio Agamben'in "bare life" (çıplak hayat) kavramıyla ifadesini bulan, "hak taşıdığı halde haklarını kullanamayan" çocuk figürünü yaratmıştır. Martha Nussbaum'un "yetkinlik yaklaşımı" (capability theory) ya da Axel Honneth'in "tanıma kuramı" (recognition theory) çerçevesinde de değerlendirildiğinde, neoliberal politikalar çocukların gelişim potansiyelini gerçekleştirme imkânlarını sınırladığı gibi çocuklar hem yasal düzeyde hem de toplumsal yaşamda "tanınma" talebinden mahrum bırakarak, çocuklara yönelen sembolik şiddeti görünmez kılmaktadır.

Tüm bu ideolojik kuşatmaya rağmen çocuk haklarının gelişimi, yalnızca yasal belgelerle değil, aynı zamanda kamusal sorumlulukla, etik duyarlılıkla ve toplumsal bilinçle mümkündür. Neoliberal politikaların egemen olduğu bir dünyada, çocukların hak sahibi özne olarak değil, "maliyet unsuru" ya da "yatırım nesnesi" olarak görülmesi, onların insan onuruna uygun bir yaşam sürebilmesini engellemektedir. Çocukların bireysel potansiyelleri piyasa değerleriyle ölçüldüğünde; eğitim, sağlık ve korunma gibi hizmetler lütuf haline gelir ve çocukların hak talepleri değersizleşir. Çocukların, sistematik ve simgesel şiddetin mağdurları olduğu gerçekliğinin üstünü örter.

Çocuk Suçluluğu ve Ceza Adaletinin Çıkışsızlığına Karşı Onarıcı Adaletin Potansiyeli

Modern ceza sistemleri, suçu devlete karşı bir eylem olarak kodlayarak failleri cezalandırmaya odaklanmıştır. Bu sistemde çocuklar, ya kusurlu fail olarak ya da pasif koruma nesnesi olarak görülür. Ancak bu yaklaşım, hem çocuğun fail olmasına neden olan sosyoekonomik ve politik koşulları görmezden gelir, hem de çocuğu sistemin dışına iter.

Fransız düşünür Didier Fassin'in belirttiği gibi, modern ceza sistemleri yalnızca adaleti değil, aynı zamanda yönetilebilirliği üretir; bu bağlamda suça sürüklenen çocuklar hem cezanın hem de yönetsel gözetimin nesnesi haline gelir. Bourdieu'nun (1991) sembolik şiddet (symbolic violence) kavramı çerçevesinde çocukların suçla ilişkilendirilmesi de onların mevcut toplumsal konumlarının yeniden üretildiği bir şiddet biçimidir. Bu sistem çocukları fail ya da mağdur olarak değil, düzenin sorunu olarak nesneleştirmektedir.

Çocukları nesneleştiren ve cezalandırıcı olan bu yaklaşımın yerine, onarıcı adalet (restorative justice) yaklaşımı önerilmektedir. Onarıcı adalet, mağduru merkeze alan, cezalandırıcı olmaktan ve zarar vermekten çok mağdurun zararının giderilmesini gözeten, onarıcı, eğitici, affedici, sorumluluk yükleyici, toplumsal katılımı ve müzakereyi teşvik eden bir yaklaşımdır ve suçun yalnızca bir yasa ihlali değil, aynı zamanda insanlar arası ilişkilerde açılmış bir yarılma olduğunu savunarak klasik ceza paradigmasından ayrılır. Bu yaklaşımda odak, cezalandırmadan ziyade ilişkiselliği yeniden kurmak, zarar görenin sesiyle topluluğun vicdanını buluşturmak üzerinedir. Butler'e (2004) göre etik sorumluluk, yalnızca eylemlerimin sonuçlarından değil, kim olduğumun

ötekine ne yaptığına dair farkındalıktan doğar. Onarıcı adaletin çağdaş kuramsal temellerinden biri John Braithwaite'in "reintegrative shaming" (Yeniden Bütünleştirici Utandırma) kavramıdır. Braithwaite, failin toplumsal bağlarından koparılmaması, aksine bu bağların sorumluluk temelinde yeniden inşa edilmesi gerektiğini savunur. Howard Zehr ise onarıcı adaleti; mağdur, fail ve toplumu bir araya getiren ve her aktörün aktif biçimde sorumluluk üstlendiği bir diyaloga dayandırır. Bu model, özellikle çocukların fail olduğu durumlarda cezalandırıcı sistemlerin aksine, onları toplumla yeniden ilişkilendirmeyi amaçlayan daha insani bir çerçeve sunar. Zira tüm dünyada klasik ceza sistemlerinin suçu ve suçun tekrar etmesinde başarısız olduğunu gösteren çok net istatistikler veriler mevcuttur.

Paul Ricoeur, onarıcı adaleti yalnızca hukuki bir süreç değil, etik bir yeniden başlangıç olarak kavrar. Ricoeur'ün "kendine özen", "ötekinin tanınması" ve "adil kurumlar" üçlemesi; failin bireysel sorumluluğu kadar, kurumsal ve toplumsal bağlamların da dönüştürülmesini içerir. Emmanuel Levinas'ın "Öteki'nin yüzüyle karşılaşma" fikri, failin yalnızca suçtan sorumlu bir birey değil, etik olarak karşısında durulan ve bir ilişki içinde tanınan bir öteki olduğunu vurgular. Jürgen Habermas'ın iletişimsel eylem kuramı ise, onarıcı adaletin diyalojik yapısını destekleyerek, tarafların eşit ve açık iletişim içinde yer aldığı bir adalet anlayışını temellendirir. Hannah Arendt'in diyalog ve çoğulluk ilkeleri, onarıcı adaletin yalnızca bir yargılama süreci değil, toplumsal ve politik bir eylem alanı olarak yeniden düşünülmesine olanak tanır. Arendt'e göre affetme ve söz verme, insanın dünyaya yeniden bağlanmasının asli yollarıdır. Örneğin, Yeni Zelanda'daki Maori toplumlarında ya da Kanada'daki yerli topluluklarda uygulanan topluluk temelli adalet modelleri, onarıcı adaletin bağlamsal ve kültürel uyarlanabilirliğini de ortaya koyar. Kısacası onarıcı adalet felsefesi, yalnızca bireysel affetmeye değil, kolektif iyileşmeye ve toplumsal dokunun onarımına odaklanır.

Tüm bu teorik bağlama rağmen liberal ideolojinin onarıcı adalet uygulamalarının etik ve felsefi yönünü ihmal etmesi kaçınılmazdır. Onarıcı adalet felsefesi çocukların yüksek yararının gözetilmesi yönünde önemli bir potansiyel barındırır da mevcut uygulamalarda bu ilkesel çerçevenin büyük ölçüde aşıldığı gözlemlenmektedir. Uygulamada ise, onarıcı adalet uygulamaları mahkemelerin iş yükünü hafifletmeyi odağına alan alternatif bir dava dışı çözüm prosedürüne indirgenerek arabuluculuk hizmetlerinden ibaret hale getirilmiştir. Onarıcı Adalet uygulamalarının çocuk adalet sistemine eklenmesi ve yargılama ve cezalandırma usullerine yansması şöyle ifade edilebilir: Çocukların yalnızca bir prosedür nesnesi haline getirilerek; failse ceza indirimi uygulanır, mağdursa sembolik tatminle sınırlandırılmış bir sistem inşa edilir. Uygulamalar çocuğun hak öznesi olma kapasitesini görünmez kıldığı kadar, devletin koruyucu-önleyici sorumluluklarını, toplumun çocuklara bakışını ve en önemlisi onlara sunulan tüm hizmetlerin niteliğinin sorgulanmasını ihmal etmektedir. Oysa gerçek anlamda onarıcı bir yaklaşım, yalnızca taraflar arasında uzlaşmayı değil; aynı zamanda çocukların yaşadığı hak ihlallerine neden olan toplumsal koşulların sorgulanmasını, kamu kurumlarının sorumluluk üstlenmesini ve çocuğun aktif biçimde sürece katılımını esas almalıdır.

Bu nedenle, onarıcı adalet çocuklar söz konusu olduğunda yalnızca alternatif bir hukuk mekanizması değil, aynı zamanda etik, kültürel ve politik bir yeniden düşünme alanı olarak tasarlanmalıdır. Ne cezalandırma ne de unutma; ilişkiselliği, sorumluluğu ve birlikte onarımı

merkeze alan bir adalet tahayyülüdür bu. Neoliberalizmin yarattığı bireyciliğe karşı kolektif sorumluluğu, cezalandırmaya karşı empatiyi, dışlamaya karşı toplumsal aidiyeti savunur. Bu yönüyle yalnızca çocuk adaletinin değil, çocuk hakları rejiminin de etik temelini yeniden kurma potansiyeline sahiptir. Çocuk dostu bir toplum inşa etmek, ancak çocukları politik özne olarak tanıyan, onların hikâyelerini dinleyen ve haklarını güçlendiren bir adalet felsefesiyle mümkün olacaktır. Çocukların politik özneleşmesi, onları pasif mağdurlar olmaktan çıkararak aktif hak sahipleri haline getirmeyi gerektirir. Bu, çocukların seslerinin duyulduğu, deneyimlerinin ve hak taleplerinin meşru kılındığı, kapsayıcı ve katılımcı bir hak rejimi inşa etmek anlamına gelir.

Sonuç olarak, çocukları cinayet hedefi haline getiren ya da suça sürükleyen toplumsallığı görmezden gelen klasik ceza sistemi onları ya ihmal eder ya da cezalandırarak toplumsal dışlanmalarını pekiştirir. Oysa onarıcı adalet, çocukları yalnızca birer fail değil, toplumsal olarak şekillenmiş özneler olarak ele alarak gerçek adaletin tesisi mümkün olduğunu düşüncesini benimser. Bu yaklaşım, hem suça giden yapısal nedenleri görünür kılar hem de toplumsal bağların yeniden örülmesini mümkün kılar. Bu yönüyle çocuk adaleti sisteminin etik ve politik temellerini yeniden kurgulama potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda çocuk hakları, yalnızca bireysel özgürlüklerin değil, aynı zamanda toplumsal eşitlik ve adalet ilkelerinin de bir tezahürüdür.

Kaynakça

- Agamben, G. (1998). *Homo sacer: Sovereign power and bare life*. (Çev. Daniel Heller-Roazen). Stanford, California: Stanford University Press.
- Arendt, H. (1958). *The human condition*. Chicago, London: University of Chicago Press.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. (Çev. Gino Raymond ve Matthew Adamson). Cambridge: Harvard University Press.
- Braithwaite, J. (1989). *Crime, shame and reintegration*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Butler, J. (2004). *Precarious life: The powers of mourning and violence*. London, New York: Verso Books.
- Fassin, D. (2013). *Enforcing order: An ethnography of urban policing*. Cambridge: Polity Press.
- Franklin, B. (1993). *Çocuk hakları*. (Çev. Alev. Türker). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Habermas, J. (1984). *The theory of communicative action*. (Çev. T. McCarthy). Boston: Beacon Press.
- Honneth, A. (1995). *The struggle for recognition: The moral grammar of social conflicts*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Levinas, E. (1969). *Totality and infinity: An essay on exteriority* (A. Lingis, Trans.). Livonia: Duquesne University Press.
- Nussbaum, M. C. (2000). *Women and human development: The capabilities approach*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Ricoeur, P. (2000). *Memory, history, forgetting* (K. Blamey & D. Pellauer, Trans.). Chicago: University of Chicago Press.
- Zehr, H. (2002). *The little book of restorative justice*. Philadelphia: Good Books.